

Tijdens de tweede "Wereldtrekvogelteldag" nam de telpost van onze vogelwerkgroep in het Corversbos, zoals inmiddels gewoonlijk is, een solide plek in in het centrum van ons land.

A.J. van Klaveren

Wereldtrekvogeldag 1999 op telpost in Corversbos

Een jarige Vogelbescherming Nederland had zin in een feestje. Wat was er mooier voor deze vereniging dan het 100-jarig bestaan te vieren met vogelaars uit de hele wereld? En wij vierden het feest met hen mee!

Op zaterdag 2 oktober j.l. werd de tweede World Birdwatch gehouden. In Nederland keken zo'n 300 vogelaars naar trekvogels, verdeeld over een lint van 65 telposten, van Bloemendaal tot Winterswijk. Het uiteindelijke resultaat is onderdeel van de wereldwijde trekvogeltelling, georganiseerd door Birdlife International, in meer dan 100 landen.

Onze vogelwerkgroep was, als vanouds, vertegenwoordigd met de telpost Corversbos, ten westen van Hilversum. Vanaf deze telpost worden sinds 1987 trekvogels geteld. Eerder deden we al mee aan nationale trekvogeltellingen (1989 en 1993), Europese tellingen (1994, 1995, 1996 en 1998) en in 1997 waren we present bij de eerste World Birdwatch. De telpost werd op 2 oktober 1999 door zo'n 55 belangstellenden bezocht. Ook de pers toonde wederom belangstelling voor dit herfstitem.

De telpost Corversbos is gewoon een plekje zand, een uitgesleten kuil inmiddels, op de akkers van het Corversbos,

Kramsvogel Tekening: Elwin v.d. Kolk

waar belangrijke aantallen trekvogels overvliegen. De locatie is gelegen op de 'blauwe route' van grofweg de oostelijke Waddenzee, via het IJsselmeergebied naar de Delta. Daardoor worden gedurende de herfst, landelijk gezien, enorme aantallen aalscholvers en ganzen waargenomen. Vanuit het noorden en oosten vindt daarnaast over land aanvoer plaats van grote aantallen kieviten, leeuweriken, lijsters en vinken.

De verwachtingen waren daarom hoog gespannen. De telmethode was als vanouds. De telling startte een half uur vóór zonsopgang en eindigde een half uur na zonsondergang. Per kwartier werden alle trekvogels genoteerd en opgeteld. Om de twee uur werden de totalen per mobiele telefonie door Vogelbescherming opgevraagd

en direct verwerkt. Hierdoor konden wij al tijdens de telling te weten komen hoe de stand elders en de totaalstand was. We begonnen om 07.15 uur en om 19.45 uur eindigde de telling. Tijdens deze telling zijn alleen trekvogels geteld, plaatselijke vogels zijn niet meegerekend. De vergelijking met de landelijke resultaten wordt onder voorbehoud weergegeven, aangezien hierin ook de plaatselijke vogels zijn meegenomen.

Het weer

Na twaalf jaar tellen beginnen we al enigszins te begrijpen onder invloed van welke complexe factoren vogeltrek plaats vindt. Een droge middag en nacht, voorafgaand aan een telling, levert doorgaans veel vogels op. Vooral als een opbouwend hogedrukgebied het weer bepaalt en in de dagen vóór de telling de omstandigheden matig of slecht waren (regen, tegenwind of mist). Tijdens de ochtend van de telling hoeft het dan niet persé onbewolkt te zijn voor goede trek (behalve voor aalscholvers). Voor de tellers is sluierbewolking prettig, om het silhouet van overpiepende vogeltjes af te zien steken tegen wat bewolking.

De dagen vóór de telling was het herfst in optima forma. Veel (tegen-)wind uit zuidelijke rich-

ting, met regen en veel bewolking en onweer door hoge temperaturen tot 16 gr. C. Indien het ideaal trekweer zou zijn geweest, vóór en tijdens de telling, dan zou het aantal vogels niet gering zijn geweest. Maar het stormde. Onder een betrokken hemel nam de wind van 07.15 uur toe van krachtig naar hard Z. tot ZW., met windvlagen tot stormachtig gedurende de gehele ochtend. Pas om 13.00 uur nam de wind snel af bij een naderend regenfront uit W.

Vanaf 15.30 uur was de wind matig ZW. Het was gelukkig droog tot 12.30 uur; tot omstreeks 15.30 uur stond de trek onder invloed van buigende regen. Daarna klaarde de lucht op en koelde het snel af tot 10 gr. C. Om 18.00 uur meldden wij aan Vogelbescherming dat de telomstandigheden uitermate genoeglijk waren, door gloeiende bosranden, omlijst door lange, donkere schaduwen en beschenen door warme wolken, die ons een laatste knipoog van de zongunden. Een waardig besluit van een telling, die ondanks het matige weer niet slecht genoemd kan worden. Een telling waarbij alleen de sterkste soorten als duiven, spreeuwen en vinken de telpost in grotere aantallen passeerden.

Resultaten

Om een uitspraak te kunnen doen over de aard van de telling heb ik het totaal van de eerste twintig kwartieren (totaal vijf uur dus) vergeleken met die van de jaren 1988 t/m 1998. (Een verslag met deze gegevens is in voorbereiding). Gewoonlijk vliegen tijdens de tweede, derde en vierde week in oktober de meeste vogels over de telpost. De eerste week kan nog 'septembers stil' zijn, vooral als er mist is of als het zeer mooi weer is. Ondanks de wind komen de resultaten van de ochtend van 2

Sijs

oktober boven het gemiddelde uit. Dit komt voornamelijk door de houtduif.

In deze periode van oktober worden zo'n 40-45 soorten per telling gezien. Tussen 07.15 uur en 19.45 uur telden we 3160 trekvogels, verdeeld over 40 soorten. Goede resultaten dus. Zoals gewoonlijk werden de meeste vogels gedurende de eerste vijf uur gezien. Bijna 67% van de trekvogels trok gedurende deze periode over de telpost. Tijdens de regen nam het aantal vogels sterk af, maar tot 17.00 uur bleven vooral houtduif en spreeuw doorvliegen. Tussen 17.30 uur en 18.00 uur namen we slaaptrek van zijzen waar.

Om de meest karakteristieke soorten weer te geven is een top-10 samengesteld. Deze

soorten worden hieronder iets uitgebreider besproken. De drie belangrijkste soorten, houtduif, spreeuw en vink, worden vervolgens nader onder de loep genomen. (tabel 1). Naast de bekende en algemene soorten zagen we ook wat snoepjes zoals boomleeuwerik (3 ex.), appelvink (1), oeverzwaluw (2) en roodborsttapuit (1).

Landelijk gezien werden op 2 oktober 91.745 vogels waargenomen, verdeeld over 120 soorten. Grote afwezigen in de top-10 van het Corversbos waren graspieper, zanglijster, koperwiek, veldleeuwerik en grauwe gans. De twee eerste soorten kunnen begin oktober nog algemeen zijn. De andere soorten vertonen meestal veel trek rond en juist na half oktober (het komt soms echt op een week aan), maar kunnen reeds begin oktober sterk doortrekken. Zonder twijfel hebben het zeer fraaie septemberweer en de onstuimige start van oktober invloed gehad op de trek van bovenstaande soorten.

De toptien

Een groot deel van de zijzen wordt in oktober en november boven het Corversbos gezien. Kenmerkend is het grote verschil tussen de jaren onderling. Bij sterke trek (eind oktober-november) trekken de meeste vo-

Tabel 1. Top-3 en top-10 Corversbos en vergelijking met landelijke resultaten.

Telpost Corversbos			Landelijk totaal		Aandeel Corversbos
	aantal		aantal		
1 houtduif	1317	3	5082		26%
2 spreeuw	900	1	42633		2%
3 vink	183	6	3601		5%
4 sijs	109	13	1037		10% (incl. slaaptrek)
5 witte kwikstaart	105	11	1334		8%
6 holenduif	94	18	589		16%
7 boerenzwaluw	66	7	3142		2%
8 kokmeeuw	65	5	4097		2%
9 groenling	57	30	248		23%
10 kneu	47	12	1123		4%

gels in de vroege ochtend. In november kunnen dit ook al slapers (=blijvers) zijn.

De witte kwikstaart kan in oktober nog algemeen zijn. Op de telpost zien wij gedurende de gehele herfst 250-350 ex. Alleen op 13 oktober 1990 zagen wij meer vogels, namelijk 118 ex. Onze witte kwikstaarten trekken door tot de Middellandse zee. Een op 9 oktober 1993 om 9.45 uur op de telpost gevangen en geringd exemplaar werd op 10 februari 1995 uit Marokko teruggemeld.

Hoe moeilijk het onderscheid is tussen plaatselijke vogels en trekkers bewijzen holenduif, groenling en kauw keer op keer. Toch komen van de holenduif telkens groepjes vogels van ver weg binnen bereik. In vergelijking met de herfsttotalen van de andere jaren (150.350 vogels), springt deze ene telling er met recht uit. Ook het aandeel ten opzichte van de landelijke score (16%) is aanzienlijk.

De eerste boerenzwaluwen werden door een enkele vogelaar gemist. Er kwamen er echter nog velen om het goed te maken. Meestal is 90% van de boerenzwaluwen al in september over het Corversbos gevlogen. Tot en met de eerste week van oktober worden nog grote groepen gezien. Alleen in 1989 werden er op 18 oktober nog 13 ex. geteld.

Het aantal kokmeeuwen is de laatste twaalf jaar sterk gedaald. In de herfst van 1989 zagen wij nog bijna 2000 vogels; daarvan is nu nog maar 10% over. Deze trend lijkt zich in heel Europa te manifesteren. Alleen in 1995 werden tijdens een telling in oktober meer dan 65 ex. gezien. Om de tellers wakker te houden vliegen groepen groenlingen telkens een rondje. Daarbij voegen zich iedere keer weer nieuwe vogels uit het oosten en

noordoosten. Maar liefst 23% van het landelijke totaal bestond uit 'onze' beesten. Toch is het aantal van 57 ex. niet opzienbarend. In oktober worden soms wel honderden vogels per telling gezien, zoals 284 ex. op 4 oktober 1997.

Als echte oktobervogel mocht de kneu niet in de top-10 ontbreken. Net als de kokmeeuw is het een soort met een negatieve trend. In 1989 zagen wij in totaal nog 828 ex.; in 1997 waren dit er nog 164. De meeste kneuen trekken tussen 1 en 15 oktober over de telpost. Wat dat betreft waren ze op tijd. Van de overige soorten binnen de totaalijst was alleen het aantal sperwers opmerkelijk (23 ex.). Wij zagen 9% van het landelijke totaal.

De topdrie

De trekkers-van-de-dag waren houtduif, spreeuw en vink. Van deze soorten werden in dit verslag de dagtotalen van tellingen op of rond 2 oktober van de jaren 1988 tot en met 1998 vergeleken met het totaal van 2 oktober j.l. (kwartieren 1 t/m 20). Deze discutabele vergelijking wordt alleen gebruikt om een beeld te schetsen van de aantallen per telling en de verschillen per teljaar. Natuurlijk zijn deze resultaten beïnvloed door het weer, de zin van de teller en de trek van de vogel. (tabellen 2 1/2 m 4)

Vooral het aantal houtduiven was opzienbarend. Landelijk gezien is de telpost Corversbos voor houtduiven een belangrijk punt. Tijdens diverse jaren zijn meer dan 8500 vogels per herfst waargenomen. Op 2 oktober werd door ons maar liefst 26% van het landelijk totaal gezien. Het aantal van 1165 ex. tijdens de eerste vijf uur is in het Corversbos alleen op 9 oktober 1993 verslagen met 1272 stuks. De meeste houtduiven worden

Houtduif

echter tussen half oktober en half november waargenomen. Wanneer we de dagtotalen van 1988 t/m 1999 met elkaar vergelijken dan steekt 2 oktober 1999 er met kop en schouders bovenuit. Zelfs onder deze relatief barre omstandigheden heeft deze vogel, die vanuit Scandinavië helemaal naar Spanje reist, zich een stoere trekvogel getoond.

Tabel 2: houtduif

jaar	aantal
1988	393
1989	271
1990	40
1991	18
1992	22
1993	208
1994	475
1995	55
1996	1
1997	106
1998	126
1999	1165

Houtduiven zijn vroege vogels; 80-90% vliegt in de eerste twee en een half uur over de telpost. De telling van 2 oktober was daarop geen uitzondering. Tussen 1988 en 1998 zagen wij 44.110 ex.

Stoer zijn zeker ook de spreeuwen: vogels die tijdens geen enkele telling ontbreken. Smachtend hopen de tellers keer op keer op duizenden spreeuwen die, net als vroeger, frontsgewijs al in het donker overvliegen. De

Spreeuw

Tekening: Gejo Wassink

spreeuw heeft zich met recht als vroege ochtendtrekker bewezen. Meer dan 90% van de vogels trekt over de telpost in de eerste twee en een half uur. Op 2 oktober trok in deze periode slechts 36% over. Vóór 1996 kwam dit nooit voor; sinds 1996 echter lijkt de soort van zijn gebruikelijke patroon af te wijken.

Tabel 3: spreeuw

jaar	aantal
1988	1434
1989	2946
1990	4233
1991	255
1992	2271
1993	1068
1994	107
1995	774
1996	4114
1997	122
1998	957
1999	416

Het gros van de spreeuwen trekt in oktober door; in sommige jaren meer dan 80% van het herfsttotaal. Maar zelfs tot eind november kan de soort nog een sterke doortrek vertonen. Hoewel de soort op de tweede plaats staat ligt het dagtotaal nog ver beneden het gemiddelde van 1988-1998. De jaarlijkse aantallen vertonen een dalende trend. Net als bij kokmeeuw en kneu is dit een landelijk verschijnsel. Toch is de soort nog een zeer talrijke doortrekker op het Corversbos. Tussen 1988 en 1997 zagen wij

318.816 ex., met een voorlopig gemiddelde van bijna 32.000 vogels per herfst.

Een goede derde plaats is voor de vink. Het is op de telpost

Corversbos een zeer belangrijke trekvogel, met herfsttotalen boven de 10.000 beesten! Vinken

reageren sterk op droge, meest heldere nachten, als het gaat om in de ochtend vertrekkende vogels.

Tabel 4: vink

jaar	aantal
1988	725
1989	1266
1990	3287
1991	399
1992	52
1993	1964
1994	375
1995	283
1996	684
1997	34
1998	120
1999	101

Daarnaast trekt de soort ook 'snachts en zien wij in de zeer vroege ochtend grote clusters vogels van zeer hoog, al verzameland, naar beneden vallen. De meeste trekvinken komen in de eerste uren uit de bossen te noorden en ten oosten van de telpost en vervolgen ZW-waarts hun weg. Waarschijnlijk komen veel vinken vanuit het (noord)-oosten langs het Eemmeer en vliegen over Laren en de Bussummerheide en verblijden daarna de tellers ten westen van Hilversum. Een groot deel van de dagtrekkers vliegt in de ochtend (60%), maar veel vogels komen daarna nog over de telpost. Op 2 oktober hadden wij met vroege ochtendtrek te maken, waarbij 87% reeds vóór 09.00 uur was doorgetrokken.

Dit afwijkende verschijnsel is waarschijnlijk veroorzaakt door het slechte trekvogelweer. De tellers zagen na vijf uur tellen 101 ex. Het daggemiddelde tussen 1988 en 1998 ligt maar liefst op 835 tuks, met een piek op 2 oktober 1990 van 3287 vogels! Goede vinkendagen dien je dan ook niet te missen; deze vallen tussen begin en eind oktober, met een piek rond 12 oktober. Na de spreeuw is de vink de meest algemene vogel op de telpost. Tussen 1988 en 1998 zijn in totaal 81.930 ex. waargenomen.

Dank

Allereerst een dankwoord, mede namens Vogelbescherming Nederland, gericht aan iedereen die zich heeft ingezet om van deze dag een echte feestdag te maken. Ondanks het matige weer was het een zeer geslaagde dag. En de tellers hebben met elkaar bewezen dat de telpost Corversbos zich mag scharen onder de beste posten van het binnenland. Aan Vogelbescherming hebben we meegedeeld dat wij bereid zijn in het jaar 2000 wederom mee te doen aan een trekvogelfeest als dit wordt georganiseerd. Dit bericht is met groot enthousiasme ontvangen. Gedurende vrijwel elke maand vindt trek plaats. Dit houdt de tellers scherp en is een goede reden om buiten te zijn. Daarom hopen wij de tel-frequentie op het Corversbos nog iets te kunnen opvoeren in 2000, zodat er genoeg gelegenheid is om lekker vogels te kijken en gelijktijdig 'het vak te leren'. Heeft u daar zin in, of heeft u trek om gewoon gezellig met ons mee te kijken volgend jaar? Laat u mij dit dan gerust even weten.

Fred van Klaveren, Marktstraat 2, 3621 AC Breukelen (of tijdens lezingen e.d.)
Tot reut!